

S. / AM
Timo Cantell
Tehtaankatu 20 B 32
00140 Helsinki
Puh. 050-3542937

Khs dnro	2002-2603/005
Stn dnr	
Saap./Ant.	15-10-2004
A	13

Kaupunginhallitukselle

SELVITYSTYÖ HELSINGIN KULTTUURINEUVOTTELUKUNNAN TYÖSTÄ JA SEN TULEVAISUUDESTA

Sivistys- ja henkilöstötointa johtava apulaiskaupunginjohtaja asetti selvitys-
henkilön tekemään "ehdotuksen, miten kaupunginvaltuuston 29.5.2002 käsit-
telemän Helsingin kulttuurisuunnitelman linjauksia ja tavoitteita voitaisiin edis-
tää vahvistamalla yhteistyötä ja selkeyttämällä työnjakoa yhtäältä kulttuuri-
neuvottelukunnalle ja toisaalta kaupungin kulttuurihallinnon muille toimielimille
tapahtuvassa virkavalmistelussa" (Helsingin kaupunginhallitus, päätösluette-
lonote, 23.4.2004).

Tehtävän saaneena Helsingissä 15.10.2004

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Timo Cantell

Raportin rakenne	sivu
Kulttuurineuvottelukunnan tausta	1
Neuvottelukunnan kokoonpano	2
Eurooppalaisen kulttuuripolitiikan muutokset	3
Kokemukset kulttuurineuvottelukunnasta	5
Kulttuuriasiankeskuksen ja kaupunkikonsernin rooli	6
Johtopäätöksiä	7

Kulttuurineuvottelukunnan tausta

Helsingin kulttuurineuvottelukunnan synty liittyy Helsingin kulttuurikaupunkivuoteen vuonna 2000 ja sen myötä muodostuneiden oppien, kontaktien ja kokemusten jatkamiseen. Kulttuurivuoden aluksi tammikuussa 2000 nimettiin Helsingin kaupunginhallituksen asettama komitea, jonka tehtäväksi annettiin laatia kaupungille kulttuurisuunnitelma vuosiksi 2001–2010. Puheenjohtaja Jaakko Iloniemen johdolla toiminut komitea jätti ehdotuksensa 28.2.2001.

Kulttuurikomitea 2000 teki kaikkiaan 53 erilaista ehdotusta, joilla Helsingin ja pääkaupunkiseudun kulttuurikysymyksiä haluttiin edistää. Yksi komitean johdopäätöksistä oli, että "kulttuurikentällä tarvitaan organisaatiota, joka pystyy edistämään sektorirajat ylittävää toimintaa ja luomaan kulttuurisen yhteistyömahdollisuuden kaupungin, valtion, ympäristökuntien, elinkeinoelämän, tiedeyhteisön, kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden välille. Tarvitaan organisaatio, joka joustavasti pystyy koordinoimaan ja kehittämään kulttuurin ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä Helsingissä." Tämä asia perusteltiin sillä, että "tarve joustavan ja riippumattoman elimen luomisesta kaupungin oman kulttuuritoimen ohelle on huomattu erilaisten kulttuuriprojektien rikkoessa perinteisiä kulttuurirajoja ja hallintokuntien välistä työnjakoa sekä vaatiessa usean eri alueen osaamista" (Kulttuurikomitea 2000, s. 90).

Kulttuurikomitea esitti tällaiseksi elimeksi säätiötä seuraavin pykälin ja sanamuodoin:

43. Komitea ehdottaa, että Helsingin kaupunki perustaa kulttuurikaupunkisäätiön kokemuksiin pohjautuvan uuden kulttuurisäätiön ja osoittaa sille riittävän peruspääoman sekä käyttökustannusten rahoituksen.

44. Samalla komitea kehottaa kaupunkia tarjoamaan valtiovalle, naapurikunnille, yrityselämälle, pääkaupunkiseudun yliopistoille, korkeakouluille ja ammattikorkeakouluille, kulttuurisäätiöille ja rahastoille sekä harkinnan mukaan myös muille tahoille mahdollisuuden osallistua säätiön perustamiseen ja hallintoon.

Ehdotuksen jälkeisissä tunnusteluissa kuitenkin havaittiin, että valmiuksia säätiön perustamiseen ei ollut, joten päätettiin edetä perustamalla Helsingin kulttuuriyhteistyötä edistävä kulttuurineuvottelukunta. Aluksi asiaa pohjustettiin järjestämällä kulttuuriyhteistyötä koskeva keskustelutilaisuus 9.10.2002. Välittömästi tämän tilaisuuden jälkeen eri osapuolia kutsuttiin nimeämään edustaja neuvottelukuntaan. Virallisesti neuvottelukunta asetettiin Helsingin kaupunginhallituksen kokouksessa 16.12.2002 kaupunginhallituksen toimikauden loppuun saakka.

Neuvottelukunnan kokoonpano ja tehtävä

Kaupunginhallitus valitsi neuvottelukunnan puheenjohtajaksi Helsingin kulttuuri- ja kirjastolautakunnan puheenjohtajan Riitta Suomisen sekä jäseniksi kulttuuri- ja kirjastolautakunnan varapuheenjohtajan Tero Tuomiston ja kaupunginhallituksen edustajan Kimmon Helistön sekä päätti kutsua neuvottelukunnan jäseniksi edustajat kauppa- ja teollisuusministeriöstä, taiteen keskustoimikunnasta, Espoon ja Vantaan kaupungeista, Helsingin kauppakamarista, Helsingin yliopistosta, Teknillisestä korkeakoulusta, Helsingin kauppakamarista, Helsingin kauppakorkeakoulusta, Svenska handelshögskolanista, Kuvataideakatemiasta, Taideteollisesta korkeakoulusta, Teatterikorkeakoulusta ja Sibelius-Akatemiasta. Lisäksi neuvottelukuntaa kehoitettiin kuulemaan asiantuntijoita laajasti eri Helsingin kaupungin hallintokunnista ja Culminatum Oy:stä. Neuvottelukunnan käyttöön annettiin sihteeristö.

Tehtäväksi neuvottelukunnalle annettiin ”kehittää edelleen kaupungin kulttuurivuonna 2000 syntynyttä innovatiivisuutta ja uusien mallien luomista kulttuuri-toimintoihin siten, että neuvottelukunta valmistelee nykyistä parempia lähtökohdita mm. yritys yhteistyön turvaamiselle, verkostojen kehittämiseksi, voimavarojen yhdistämiselle, kulttuurin taloushallinnon ja tuottamisen sekä kulttuuriviestinnän ja -markkinaosaamisen kehittämiseksi myös kansainväliset näkökohdat huomioon ottaen. Neuvottelukunnan tulee kaupungin talouden sallimissa puitteissa erityisesti ottaa huomioon kaupungin yhteistyön jatkaminen ja laajentaminen valtiovalan, naapurikuntien, korkeakoulujen ja yritys elämän kanssa” (Helsingin kaupunginhallitus, pöytäkirjanote 3.3.2003).

Neuvottelukunnan ensimmäinen kokous järjestettiin 14.5.2003 ja kokouksia on pidetty kolme kertaa. Neuvottelukunta jakaantui kolmeen työryhmään, jotka asettivat itselleen omat tavoitteet. Työryhmät ovat:

- yritys yhteistyöryhmä
- pääkaupunkiseudun kulttuuritarjonnan kehittämistä suunnitteleva työryhmä
- kulttuuriteollisuustyöryhmä

Työryhmät ovat kokoontuneet useita kertoja kokousten välillä ja ne jättävät raporttinsa toiminnastaan ja ehdotuksistaan neuvottelukunnan kokouksessa marraskuussa 2004.

Eurooppalaisen kulttuuripolitiikan muutokset

Kulttuurin määritelmiä on monia, mutta yksi varsin vakiintunut tapa jäsentää asiaa on ymmärtää kulttuuri yhtäältä antropologisesti, elämäntapoihin liittyvä-nä laajana kokonaisuutena ja toisaalta kapeammin tulkittuna kulttuuri voidaan nähdä edustavan taiteita ja taidealan toimintoja, mukaan lukien niin sanottu korkeakulttuuri.

Eurooppalaisessa kulttuuripolitiikassa toisen maailmansodan jälkeen on nähtävissä muutos eurooppalaisen korkeakulttuurin suojelemisesta (erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla) kohti kulttuuridemokratiakeskusteluja (1960–1980-luku). Merkittävä muutos kulttuuripolitiikassa oli taloudellisten painotusten nousu kulttuuripolitiikassa (1980–1990-luku), joista ollaan siirrytty myös laajempiin vaikutuskeskusteluihin, jolloin kulttuurialan toiminnot voidaan sitoa esimerkiksi osaksi kaupungin aktiivista elinkeinopolitiikkaa, kaupunkimarkkinointia, ulkopolitiikkaa ja rakenteellisia kaupunkiudistushankkeita.

Kulttuurisektorin asema on siis muuttunut ja se on monella tapaa noussut ”syrjästä esiin” kohti yhteiskunnallisen keskustelun ydintä, kuten esimerkiksi Euroopan neuvoston raportti vuodelta 1996 toteaa. Nykyisessä kulttuuripolitiikassa kulkee päällekkäin näitten erilaisten kausien ajatuksia ja painopisteitä, eikä tilannetta ole välttämättä kovin helppo hahmottaa. Viime vuosina kulttuurin merkitys osana kaupunkipolitiikkaa ja kaupunkien erilaisia kehityshankkeita on korostunut.

Tunnettuja kulttuurisektorin kaupunkikehityksellisiä sovelluskohteita Euroopassa ovat muun muassa Glasgow'n kulttuurikaupunkiprojekti vuonna 1990 sekä Bilbaon Guggenheim-museon avaaminen vuonna 1997. Molemmissa tapauksissa kulttuurin katsotaan tuoneen kaupungeille paljon positiivista imagoa ja myös huomattavia taloudellisia hyötyjä.

Tähän keskusteluun liittyy myös Helsingin kulttuurikaupunkihanke vuonna 2000. Se laitettiin liikkeelle 1990-luvun alkupuolen ankaran laman seurauksena, jolloin Helsinki etsi itselleen uutta suuntaa ja tavoitteita ja jolloin keskittyminen yhteiseen hankkeeseen, kulttuurivuoteen 2000, katsottiin kaupungin kannalta tärkeäksi tavoitteeksi ja strategisesti hankkeeksi. Sitoutumalla tähän hankkeeseen Helsinki ryhtyi samalla käyttämään ja hyödyntämään kulttuuri-toimintoja osana kaupunkipolitiikkaa. Tällöin kulttuuri ymmärrettiin hyvin laajasti, ei ainoastaan yksittäisten taidealojen toimintoina. Kulttuurivuoteen sitoutui samalla poikkeuksellisen laajasti niin Helsingin seudun kaupungit, valtiovalta, liike-elämä kuin kansalaisetkin.

Kulttuurisektori on näin ollen itse aktiivisesti tuonut sisältämiään mahdollisuuksia keskusteluun, mutta samalla sille on myös ollut kysyntää erilaisissa kaupunkien markkinointi-, perusparannus- ja markkinointihankkeissa.

Helsingin kulttuurivuosi oli yksi esimerkki tästä kulttuurialan merkityksestä ja mahdollisuudesta kaupungille. Samalla se toi esiin sen, että kulttuuri-toimintojen ja kulttuurisektorin kautta on toteutettavissa asioita, jotka ovat laajuudessaan paljon normaaleja taidealan toimintoja suurempia.

Edellisestä tiivistäen voi sanoa, että kulttuuripolitiikassa on jaoteltavissa ero seuraavien tekijöiden välillä:

- taidepolitiikka
- kulttuuriteollisuuspolitiikka
- kaupunkipolitiikka

Taidepolitiikka on nähtävä Helsingin kulttuuripalvelujen perustavana ytimenä, tekijänä, joka ei aina herätä suuria otsikoita, mutta jota kautta arkipäiväinen laaja ja korkeatasoinen kulttuurin tarjonta ja harrastus kiteytyvät. Tämän turvaaminen ja kehittäminen on hyvin keskeinen osa Helsingin kulttuuriasioista vastaavien tahojen tehtävää.

Kulttuuriteollisuus- ja kaupunkipolitiikka liittyvät läheisemmin kulttuurin kautta tavoitettavien välineellisten hyötyjen saamiseen. Vaikuttaminen esimerkiksi kulttuuriklusterin kehitykseen on osa kulttuuriteollisuuspolitiikkaa. Kaupungin ulkopoliittikan, markkinoinnin, suurtapahtumatuotannon tai eri kaupunginosien profiilin kohottaminen voidaan puolestaan liittää kulttuurialan kaupunkipoliittiseen tehtävään.

Alustavana johtopäätöksenä jo tässä vaiheessa voi todeta, että näiden kolmen tekijän jäsentäminen ja työnjaon selkiyttäminen Helsingissä on tarpeen. Kulttuurineuvottelukunnan työ liittyy juuri tähän asetelmaan.

Kokemukset kulttuurineuvottelukunnasta

Rakenteellisesti neuvottelukunta asettuu edellä kuvattuun tilanteeseen, jossa se voi kommunikoida ja etsiä kulttuurin roolia erilaisissa toimintaympäristöissä ja erilaisten tehtävien keskellä. Sillä on nimenomaan mahdollisuus yhdistää taide-, kulttuuriteollisuus- ja kaupunkipoliittisia hankkeita, olla aloitteellinen ja nähdä kulttuuriasioita laajemmin kunta- ja hallintorajojen ylitse, taiteenalojen ylitse ja osana Helsingin ja Helsingin seudun yhteisiä strategisia tavoitteita.

Eräitten neuvottelukunnan jäsenten haastattelujen perusteella voi kuitenkin todeta, että neuvottelukunta nykymuodossaan ei ole onnistunut työssään parhaalla mahdollisella tavalla. Neuvottelukunnan toiminnalta puuttuvat selkeä tarkoitus ja tavoitteet, johtajuus ja resurssit. Lisäksi neuvottelukunta koetaan kooltaan liian suureksi tahoksi tekemään mitään ratkaisevia asioita.

Toiveena on, että neuvottelukunnalle olisi annettu selkeämpi ja tarkemmin määritelty tehtävä ja toisaalta, että kokouksissa tätä tehtävää olisi vielä tarkennettu. Vaikka tehtävä neuvottelukunnalle toki annettiin, kokemus on ollut sellainen, että tässä suhteessa olisi ollut toivomisen varaa. Riittävän selkeiden tavoitteiden puuttuessa jäsenillä on vaikeuksia ymmärtää koko toiminnan tarkoitus ja merkitys. Tämä laskee motivaatiota osallistua neuvottelukunnan toimintaan eikä kannusta jäseniä aktiivisuuteen.

Lisäkysymykseksi nousee myös se, että neuvottelukunnalla ei ole varsinaisia resursseja eikä välttämättä myöskään mahdollisuuksia vaikuttaa. Jos tavoitteiden ohella myös resurssit ja vaikutusmahdollisuudet ovat epäselvät ja vaillinaiset, ei ole suuri yllätys, että neuvottelukunnat jäsenet kysyvät ja kyseenalaistavatkin toiminnan mielekkyyttä.

Neuvottelukunta koetaan myös kooltaan liian suureksi. Se ei ole tässä muodossaan toimintakykyinen, vaan pikemminkin "kokoontuu vuositapaamisiin", kuten eräs haastatelluista totesi. Yksi ratkaisu toiminnan tehostamiseksi on kylläkin löytynyt työryhmiin järjestäytymällä, mitä pidetään arvokkaana. Työnjaon kiteyttäminen koko neuvottelukunnan ja työryhmien välillä lienee paikallaan.

Kulttuuriasiankeskuksen ja kaupunkikonsernin rooli

Yksi tämän selvitystehtävän kysymys on ollut miettiä yhteistyötä eri kulttuuri-työtä tekevien tahojen parissa Helsingin kaupungissa. Tällöin erityisesti kulttuuriasiankeskuksen rooli on tärkeä ja sen tehtävä on nähtävä osana sitä eurooppalaisen kulttuuripolitiikan muutoksen viitekehystä, jota edellä esiteltiin.

Kulttuuriasiankeskus ja on tilanteessa, jossa sen suurena vastuualueena on huolehtia olemassa olevien taiteen perusopetukseen ja taidetoimintaan liittyvien palvelujen päivittäinen toiminta ja jatkuvuus, mutta samalla se on myös osallinen suurissakin ja Helsingin kannalta strategisesti tärkeissä hankkeissa. Kulttuuriasiankeskusta kohtaan saatetaan toisaalta suunnata myös odotuksia, jotka eivät kuulu sen toimialaan ja joihin se ei ainakaan yksin kykene vastaamaan. Esimerkiksi kulttuurivuosi 2000:n kokemusten ja oppien välittäminen ja päivittäminen ei suinkaan yksinomaan ole kulttuuriasiankeskuksen vastuulla.

Se millaisen roolin kulttuuriasiankeskus, ja sitä myötä kulttuuri- ja kirjastolautakunta, jatkossa ottaa, vaatii virastossa systemaattista oman aseman selkiyttämistä taide-, kulttuuriteollisuus- ja kaupunkipolitiikan risteyksessä. Tämä vaatii strategiatyötä siitä, mihin kulttuuriasiankeskus pyrkii ja mitkä ovat sen tavoitteet ja mihin toimintoihin se keskittyy ja miten se osallistuu erilaisiin kulttuuriteollisiin ja kaupunkipoliittisiin hankkeisiin ja miten se on omalta osaltaan aloitteellinen niitä tuottamaan. Tämän toteuttaminen edellyttää neuvottelu- ja yhteistyötaitoa niin kaupungin eri virastojen, naapurikaupunkien, valtakunnallisten tahojen, taide- ja järjestökentän kuin liike-elämän kanssa. Erityisesti viraston johtajan asema yhteistyön koordinaattorina on tärkeä.

Kulttuuriasiankeskuksen oma strategiatyö ei kuitenkaan yksin riitä, eihän se suinkaan ole ainut kulttuurialan toimija kaupungissa ja siksi myös Helsingin kaupungin olisi laadittava kaupungin kulttuuristrategia, jossa edellä hahmotellun kolmijaon (tai muun vastaavan) avulla pyrittäisiin määrittelemään kaupungin kulttuurinen tahtotila, tavoitteet ja toimet niiden saavuttamiseksi. Näin myös kulttuuriasiankeskuksen sekä monien keskeisten kulttuuritahojen, kuten esimerkiksi kaupunginkirjaston, kaupunginmuseon, taidemuseon, miksei myös esimerkiksi matkailutoimiston tai elinkeinopalvelujen, asema osana kaupungin kulttuuristrategiaa tulisi ottaa huomioon.

Töölönlahden taidepuutarha mainittiin haastatteluissa esimerkkinä loistavasta, mutta samalla epäonnistuneesta hankkeesta. Taidepuutarha nousi kulttuurivuonna kansalaisten suosiossa tärkeimmäksi yksittäiseksi kohteeksi. Kyse oli monen eri hallintokunnan ja muiden toimijoiden yhteisestä hankkeesta, jossa varsinkin rakennusviraston viherosastolla oli merkittävä vastuu. Taidepuutarha toteutettiin myös vuonna 2001, mutta sen jälkeen alue on kirjaimellisesti kuihtunut. Taidepuutarhojen toiminnan jatkaminen ei olisi ollut enää kovin suuren investoinnin kohde kolmantena vuotenaan, mutta silti se oli juuri sellainen hanke, jonka tarpeellisuutta olisi pitänyt korostaa kaupungin johdosta käsin. Virastoille olisi tullut välittää viesti tahdosta taidepuutarhojen toimintojen jatkamiseen, mutta samalla myös resursseja sen toteuttamiseen. Taidepuutarhan kohtalo omalta osaltaan kertoo siitä, että koko kaupunkikonserni tarvitsee yhteisen strategian, tahdonilmaisun ja selkeän työnjaon kaupunkipoliittisesti tärkeissä kulttuurihankkeissa.

Johtopäätöksiä

Helsingin kulttuurineuvottelukunnan tavoitteena on ollut viedä eteenpäin ja päivittää niitä oppeja ja kokemuksia, joita Helsingin kulttuurivuoden aikana vuonna 2000 saatiin. Neuvottelukunnan toiminta ei kaikilta osin ole vastannut sen jäsenten odotuksia. Ongelmat liittyvät erityisesti toiminnan epäselviksi koettuihin tavoitteisiin, mahdollisuuksiin ja resursseihin.

Jos kulttuurineuvottelukunnan halutaan jatkavan myös uudella valtuustokaudella, sen tehtävänantoa ja tavoitteita on kiteytettävä. Samoin sen jäsenille on pystyttävän selkeämmin informoimaan, mitä heiltä odotetaan ja mikä heidän merkityksensä on. Kulttuurineuvottelukunta voi toimia laajana edustuselimenä nykyisen rakenteen kaltaisesti vain jos se organisoituu myös pienempiin ja tehokkaasti toimiviin työryhmiin, kuten tähänkin saakka. Toisaalta neuvottelukunnan kokoonpanoa voisi pienentää ja pyrkiä tekemään siitä tätä kautta toimintakykyisempi. Yksi ratkaisu on myös tutkia Kulttuurikomitea 2000:n ehdotuksen mukaisen kulttuurisäätiön toimintaedellytyksiä.

Kulttuurisektorin toiminta voidaan jakaa taidepolitiikkaan, kulttuuriteollisuuspolitiikkaan ja kaupunkipolitiikkaan. Kulttuuritoimijoiden roolin selkeyttämien tässä toimintaympäristössä tulisi olla kulttuurineuvottelukunnan keskeinen tehtävä jatkossa. Samalla tällainen työ edesauttaisi Helsingin kaupungin kulttuuristrategian laatimisessa. Kulttuuristrategia tulisikin olla neuvottelukunnan seuraava konkreettinen tavoite, jossa koottaisiin yhteen Helsingin kaupungin ja koko kaupunkiseudun kulttuuritoimialan nykytila ja tavoitetila kolmen tekijän, eli taidepolitiikan, kulttuuriteollisuuspolitiikan ja kaupunkipolitiikan kautta. Näin voitaisiin myös informoida kaupunginhallitusta kulttuurisektorin merkityksestä kaupungin kehityksessä ja saada liitettyä kulttuurinen elementti osaksi kaupungin yhteisstrategioita. Myös Helsingin kulttuuriasiainkeskuksella on tässä työssä keskeinen asema ja sen johtajan rooli yhdyshenkilönä ja yhteistyön koordinaattorina on tärkeä.

Tiivistäen:

- kulttuuri sen eri merkityksissä on nostettava osaksi Helsingin kaupungin ja koko pääkaupunkiseudun strategiaa
- strategiassa tulee eritellä jako taidepolitiikkaan, kulttuuriteollisuuspolitiikkaan sekä kaupunkipolitiikkaan sekä tarpeelliset toimenpiteet kunkin teeman osalta
- kulttuurineuvottelukunnan tulee ottaa tehtäväkseen tämän strategia-työn pohjustaminen
- strategiatyötä tulee tehdä myös kaupunkien kulttuurilaitosten sisällä, niin kulttuuriasiainkeskuksissa kuin myös taidemuseoissa, kulttuurihistoriallisissa museoissa jne.
- strategiatyössä tulee liittää mukaan laajasti myös sellaisia tahoja, jotka eivät välittömästi liity kulttuuritoimialaan, tällöin myös ei-institutionaalisten kulttuuritoimijoiden roolia voidaan vahvistaa
- strategiatyön kautta on mahdollista luoda ja laajentaa keskusteluyhteysttä kulttuurialan erilaisiin rahoittajiin ja keskustella myös kulttuurisponsoroinnin erityiskysymyksistä